

تأثیر هزینه‌های نمایندگی بر رابطه بین کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود

دکتر مهدی فغانی*

هادی پهلوان**

چکیده

طبق بیانیه سازمان بورس اوراق بهادار تهران، گزارش نقاط ضعف با اهمیت کنترل‌های داخلی و طراحی یک سیستم کنترل داخلی اثربخش جهت پیشبرد اهداف خرد و کلان شرکت، دارای اهمیت است. هدف این نوشتار، بررسی اثر هزینه‌های نمایندگی بر رابطه بین کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. از این رو، داده‌های استخراج شده از ۹۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، طی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۵ (در مجموع ۶۷۲ مشاهده) از طریق الگوی رگرسیون با استفاده از داده‌های ترکیبی مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که هزینه‌های نمایندگی رابطه میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌ها را تعدیل می‌نماید. بین کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌ها در شرایط عدم وجود هزینه‌های نمایندگی رابطه معکوس وجود دارد. این ارتباط معکوس در شرایط وجود هزینه‌های نمایندگی تشدید می‌گردد چرا

ژورنال بین‌رشته‌ای مطالعات فریبگی

* استادیار حسابداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

** دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

نویسنده مسئول مقاله: مهدی فغانی (Email: faghani@acc.usb.ac.ir)

تاریخ پذیرش: ۹۷/۴/۲۷

تاریخ دریافت: ۹۶/۹/۲۰

که کیفیت کنترل‌های داخلی از طریق کاهش در هزینه‌های نمایندگی نیز بر مدیریت سود شرکت‌ها اثرگذار است.

واژه‌های کلیدی: کیفیت کنترل‌های داخلی، مدیریت سود، هزینه‌های نمایندگی.

مقدمه

در دو دهه اخیر، موضوع مدیریت سود^۱ بخش قابل توجهی از ادبیات تحقیق در حوزه حسابداری را به خود اختصاص داده است (وبروگن و همکاران، ۲۰۰۸؛ چنگ و همکاران، ۲۰۱۵). شواهد نشان‌دهنده سیر صعودی مدیریت سود در دهه‌های اخیر بوده است؛ به‌خصوص در سال‌های اخیر، طرح‌های پاداش مبتنی بر سهام و حق‌الامتيازها پدیدار شده‌اند که توجه‌کننده‌هایی قوی در رابطه با اعمال حسابداری متهورانه هستند (کورنت و همکاران، ۲۰۰۸). از طرفی، در پی رسوایی‌های دهه‌های گذشته شرکت‌هایی چون انرون^۲ و ورلدکام^۳، نگرشی منفی نسبت به مدیریت سود به وجود آمده است و مدیریت سود عملی زیان‌آور برای شرکت‌ها محسوب می‌گردد (بهار مقدم و کوهی، ۱۳۸۹)؛ بنابراین، یافتن انگیزه‌های مدیریت سود، ابزارهای اعمال آن و عوامل مؤثر بر مدیریت سود از اهمیت فراوانی برخوردار است. همچنین بعد از این رسوایی‌های مالی، تصویب قانون سارینز-آکسلی^۴ توجه مدیریت را بیش‌ازپیش به کنترل‌های داخلی جلب کرد. با تصویب این قانون الزامات متعددی برای شرکت‌های سهامی عام وضع گردید که به لحاظ تنوع الزامات و دامنه تأثیر گذاری‌اش، قانون معتبر و نافذی محسوب می‌شود.

تاکنون تحقیقات بسیاری به بررسی عوامل تعیین‌کننده و آثار و نتایج نقاط ضعف بااهمیت کنترل داخلی و عوامل مؤثر بر آن پرداخته‌اند. تحقیقات اولیه از جمله اسکافی و همکاران (۲۰۰۷)، یا پژوهش‌های اخیر نظیر ونگ و همکاران (۲۰۱۵)، باور (۲۰۱۶) و گلیسون و همکاران (۲۰۱۷) ارتباطی بین این نقاط ضعف و ویژگی‌های شرکت همچون پیچیدگی شرکت، تغییرات سازمانی، اندازه شرکت، سودآوری شرکت و سرمایه‌گذاری منابع روی کنترل‌های داخلی، کیفیت اطلاعات، اجتناب مالیاتی و مدیریت سود نشان داده‌اند. در کشور ما نیز سازمان بورس و اوراق بهادار در راستای ماده ۳۵ دستورالعمل

پذیرش بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۱، اقدام به انتشار پیش نویس دستورالعمل کنترل های داخلی برای ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران کرده است. بر طبق این ماده مدیریت مسئول ارزیابی اثربخشی کنترل داخلی است و باید در مورد نتایج ارزیابی کنترل داخلی گزارش تهیه کند (سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۳۹۱)؛ از این رو بررسی عوامل مؤثر بر کنترل های داخلی اهمیت بسزایی دارد.

از طرفی روابط نمایندگی درون شرکت و هزینه های مرتبط با آنها، به طور گسترده در ادبیات مالی شرکت ها مورد بررسی قرار گرفته است. رابطه نمایندگی قراردادی است که به موجب آن یک یا چند نفر مالک، شخص دیگری را به عنوان نماینده از جانب خود منصوب و اختیار تصمیم گیری را به وی تفویض می کنند و سهامداران باید مخارجی را متحمل شوند تا بتوانند منافع مدیران را با خود همسو کنند. از آنجا که چنین مخارجی به واسطه شکل گیری رابطه نمایندگی پدید می آید، هزینه های نمایندگی نامیده شده (جنسن و مک لینگ، ۱۹۷۶) و به دنبال جدایی مالکیت و مدیریت شرکت ایجاد می شود. در واقع، سهامداران اداره امور شرکت را به مدیریت واگذار می کنند و اگر مدیریت برخلاف هدف اصلی شرکت، یعنی حداکثر کردن ثروت سهامداران، تصمیم گیری و عمل کند، سهامداران متحمل هزینه های نمایندگی خواهند شد (سوادجانی و علامه حائری، ۲۰۱۱). محققان ادعا نمودند مدیران شرکت ها، از مدیریت سود به عنوان ابزاری در جهت افزایش منافع شخصی خود (و نه افزایش ارزش شرکت) استفاده نموده و مدیریت سود در شرکت ها فرصت طلبانه است و نه سودمند (تقوی و همکاران، ۱۳۸۹؛ گلیسون و همکاران، ۲۰۱۷). حال با توجه به اینکه از سال ۱۳۹۲ ارائه گزارش های کنترل داخلی توسط مدیریت الزامی شده است و تاکنون هیچ پژوهشی تأثیر هزینه های نمایندگی^۵ بر رابطه بین کنترل های داخلی و مدیریت سود را سنجش نکرده است، به منظور توسعه ادبیات پژوهشی در این زمینه، مقاله حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که آیا هزینه های نمایندگی بر رابطه

میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد یا خیر؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

ارتباط میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود

استقرار سامانه‌های کنترل داخلی در واحدهای اقتصادی یکی از مهم‌ترین عوامل تحقق اثربخشی و کارایی عملیات، ارتقای پاسخگویی و شفافیت مالی، رعایت قوانین و مقررات و کمک به پیشگیری از تقلب و سوء استفاده‌های مالی به شمار می‌رود (حاجیها و همکاران، ۱۳۹۴). در حالی که رویچوهری (۲۰۰۶) مدیریت سود واقعی را انحراف از فعالیت‌های عادی عملیاتی توسط مدیران به منظور گمراه کردن برخی از ذی نفعان درباره این که اهداف گزارشگری مالی در روند عادی عملیات برآورده شده است می‌داند. این انحراف‌ها اگرچه مدیریت را قادر به برآورده ساختن اهداف گزارشگری می‌کند، ولی لزوماً ارزش شرکت را افزایش نمی‌دهد. بنابراین، اگر در شرکتی ضعف کنترل داخلی وجود داشته باشد، در آن شرکت احتمال انجام مدیریت سود بیشتر خواهد بود (پوررضا، ۱۳۹۶).

بر اساس نظریه عاملیت (کارگزاری) و نظریه عدم تقارن اطلاعات، افشای اطلاعات کنترل داخلی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار سرمایه راهکاری مهم برای سهامداران جهت بررسی ایفای نقش پاسخگویی مدیریت است. شرکت‌های با کنترل داخلی ضعیف‌تر، ممکن است فاقد یک نظام سنجش کیفیت قوی و کارکنان ساعی و کارآمد باشند؛ بنابراین، هزینه‌ها و منافع آنها را نمی‌توان با اطمینان و قابلیت اتکا بالا اندازه‌گیری نمود. در نتیجه، در چنین شرایطی احتمال تقلب در اطلاعات مالی توسط مدیران و مدیریت سود افزایش خواهد یافت. پس چنین فرض می‌شود که کیفیت کنترل‌های داخلی^۲ به صورت معکوس با مدیریت سود در ارتباط است (بینگ، ۲۰۱۶).

ارتباط میان هزینه‌های نمایندگی و مدیریت سود

باید توجه داشت که افراد در جامعه به‌طور ذاتی درصدد افزایش منافع شخصی خود بوده و مدیران نیز از این قاعده مستثنا نبوده و علاقه‌مندند در راستای حداکثر کردن منافع شخصی، رفاه اجتماعی و تثبیت موقعیت شغلی خود، تصویر مطلوبی از وضعیت مالی واحد تجاری به سهامداران و سایر افراد ذینفع ارائه نمایند. مشکل اینجاست که در برخی موارد الزاماً افزایش ثروت مدیران در راستای افزایش منافع سایر ذینفعان از جمله سهامداران نیست. در حقیقت این امر بیانگر عدم همسویی میان منافع مدیران و سایر گروه‌های ذینفع در واحد تجاری است. لذا، با در نظر گرفتن تئوری تضاد منافع میان مدیران و مالکان، مدیران واحدهای تجاری می‌توانند از انگیزه لازم برای مدیریت سود به منظور حداکثر کردن منافع خود برخوردار باشند (باس و فیلیس، ۲۰۱۶).

هنگامی که اهداف مدیران و سهامداران با یکدیگر در تضاد است، مدیران ممکن است از برتری اطلاعاتی در جهت منافع و نیازهای خود استفاده نموده و اطلاعات غیرواقعی را به سهامداران ارائه دهند. هر چه اختلافات بین مدیران و سهامداران بیشتر باشد، مدیران بیشتر مستعد درگیری‌های اخلاقی خواهند بود (رشید، ۲۰۱۶). با توجه به این تجزیه و تحلیل نظری، ساز و کار نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی به‌راحتی سبب ایجاد هزینه‌های نمایندگی و مدیریت سود می‌شود، چراکه مدیریت سود خود پیامد رفتاری هزینه‌های نمایندگی بین سهامداران و مدیریت است. محتوای شواهد تجربی موجود در ادبیات پژوهش مربوط به رابطه هزینه‌های نمایندگی و مدیریت سود تا اندازه‌ای مبهم و دوپهلوی است، چراکه مدیریت سود توسط مدیران با اهداف متفاوت انجام می‌گیرد. در صورتی که مدیریت سود با اهداف فرصت‌طلبانه توسط مدیران انجام شود، در آن صورت شرکت‌هایی که هزینه‌های نمایندگی بیشتری دارند، مدیریت سود بالایی را نشان خواهند داد. به عبارتی دیگر، میزان مدیریت سود با شدت تضاد نمایندگی رابطه مثبتی دارد. اما در صورتی که مدیریت سود در جهت منافع شخصی مدیران نباشد، در آن صورت انتظار می‌رود که شرکت‌های دارای هزینه‌های نمایندگی بالا، از مدیریت سود پایینی برخوردار

باشند، به خاطر اینکه مدیران مدیریت سود را در جهت منافع شخصی خود انجام نمی‌دهند (جیراپورن و همکاران، ۲۰۰۸). اگر تضادهای رابطه کارگمار-کارگزار کاهش داده شود، هزینه‌های نمایندگی که خود باعث تسهیل این تضادها شده است، تقلیل یافته و می‌تواند به کاهش سطح مدیریت سود کمک کند. لذا، با در نظر گرفتن نظریه تضاد منافع میان مدیران و مالکان، مدیران واحدهای تجاری می‌توانند از انگیزه لازم برای مدیریت سود به منظور حداکثر کردن منافع خود برخوردار باشند؛ بنابراین، چنین فرض می‌گردد که هزینه‌های نمایندگی به‌طور مستقیم با مدیریت سود در ارتباط است (بینگ، ۲۰۱۶).

پیشینه پژوهش

کوئینگ (۲۰۱۰) در مقاله‌ای به مطالعه ارتباط بین کیفیت افشای اطلاعات کنترل‌های داخلی و هزینه نمایندگی پرداخت. نتایج نشان می‌دهد که افشای اطلاعات کنترل داخلی به‌طور شفاف و واضح ارتباط منفی و معناداری با هزینه نمایندگی ندارد؛ اما به‌طور ضمنی با هزینه نمایندگی که از طریق نسبت گردش دارایی‌ها اندازه‌گیری شده، دارای ارتباط مثبت و معنادار است. **ون راونستین (۲۰۱۳)** در پژوهشی به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر ارتباط میان مدیریت سود و ضعف‌های کنترل داخلی در دوران پس از وضع قانون سارینز-آکسلی پرداخت. نتایج نشان داد که شرکت‌های با نقاط ضعف با اهمیت در کنترل‌های داخلی، اقلام تعهدی اختیاری بیشتری داشته و شدت کاهش درآمدهای اقلام تعهدی آنها بیشتر است. همچنین نتایج نشان داد که مدیران شرکت‌های با نقاط ضعف با اهمیت در کنترل‌های داخلی، بیشتر اقدام به مدیریت سود نموده‌اند و در هنگام کیفیت حسابرسی بالا، نقاط ضعف با اهمیت افشاء شده در مجموع کمتر بوده است.

چنگ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهشی تأثیر حاکمیت داخلی را بر مدیریت سود واقعی در شرکت‌های آمریکایی بررسی نموده و دریافته‌اند مدیران اجرایی شرکت‌ها بر تصمیم‌گیری‌های شرکتی تأثیر می‌گذارند. همچنین آنها بیان نمودند میزان مدیریت سود واقعی می‌تواند از طریق مدیران اجرایی شرکت‌ها کاهش یابد. **بینگ (۲۰۱۶)** در تحقیقی به ارزیابی ارتباط میان افشای اطلاعات کنترل داخلی، هزینه‌های نمایندگی و مدیریت سود

پرداخت. نتایج تحقیق او حاکی از آن بود که افشای اطلاعات کنترل داخلی می‌تواند مدیریت سود را از طریق هزینه‌های نمایندگی تحت تأثیر قرار دهد؛ چراکه بهبود افشای اطلاعات کنترل داخلی می‌تواند به‌طور مؤثری هزینه‌های نمایندگی را کاهش داده و نهایتاً اقدامات مدیریت سود را تقلیل دهد.

گلیسون و همکاران (۲۰۱۷) ضعف‌های کنترل داخلی مربوط به مالیات را مورد بررسی قرار داده و دریافتند که کنترل‌های غیرموثر داخلی شرایط را برای مدیریت سود سهل‌تر می‌کند. آنها همچنین بیان نمودند که اصلاح کنترل‌های داخلی مربوط به مالیات موجب محدود شدن مدیریت سود بواسطه تعهدات مالیاتی می‌شود.

محمودآبادی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی تأثیر جریان‌های نقدی آزاد و هزینه‌های نمایندگی بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ارزیابی نمودند. آنها به شواهدی در زمینه نقض فرضیه جریان‌های نقدی آزاد دست یافتند؛ اما رابطه معناداری بین هزینه‌های نمایندگی و عملکرد به منظور تأیید تئوری نمایندگی در بورس اوراق بهادار تهران یافت نکردند. **نعمتی کشتلی و کلانتری (۱۳۹۳)** در مقاله‌ای به بررسی رابطه بین مدیریت سود مبتنی بر دست‌کاری فعالیت‌های واقعی و هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش آنها نشان می‌دهد که جریان‌های نقدی عملیاتی غیرعادی و هزینه‌های تولید غیرعادی (به عنوان معیارهای مدیریت سود واقعی) ارتباط معناداری با هزینه‌های نمایندگی دارند.

خواجهی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق به بررسی رابطه بین کیفیت افشای اطلاعات و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج به‌دست آمده از پژوهش حاکی از آن بود که در بورس اوراق بهادار تهران، کیفیت افشای اطلاعات تأثیر معناداری بر هزینه‌های نمایندگی ندارد. **مقدم و همکاران (۱۳۹۴)** در مقاله‌ای به بررسی تأثیر مدیریت ریسک و کیفیت کنترل‌های داخلی بر کیفیت سود

شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج نشان داد بین کیفیت کنترل‌های داخلی و کیفیت سود شرکت‌ها ارتباط مستقیم معناداری وجود دارد. از سوی دیگر نتایج آنان حاکی از عدم وجود ارتباط معنادار بین مدیریت ریسک و کیفیت سود شرکت‌ها بوده است.

کرشاهی (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه نمایندگی، مدیریت سود و محافظه کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت. وی دریافت با افزایش کیفیت حسابرسی هزینه نمایندگی و محافظه کاری افزایش می‌یابد. همچنین با افزایش کیفیت حسابرسی، مدیریت سود کاهش می‌یابد.

در مجموع با در نظر گرفتن مبانی نظری و پیشینه پژوهش، دلایلی وجود دارد که اعتقاد داشته باشیم بهبود کیفیت کنترل‌های داخلی، مدیریت سود را از طریق کاهش در هزینه‌های نمایندگی، کاهش می‌دهد. با توجه به اهمیت کیفیت کنترل‌های داخلی و مسائل نمایندگی و اهمیت مدیریت سود بر تصمیمات سرمایه‌گذاری شرکت، پژوهش حاضر در راستای نیاز به غنی‌تر نمودن پژوهش‌های حسابداری و همچنین آگاهی بخشیدن به سرمایه‌گذاران در این جهت که آیا هزینه‌های نمایندگی بر رابطه میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود تأثیر گذار است، می‌پردازد.

فرضیه‌های پژوهش

بر اساس استدلال‌های نظری و مروری بر مطالعات گذشته، دو فرضیه زیر تدوین گردیده است:

فرضیه اول: کیفیت کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌ها تأثیر معکوس دارد.

فرضیه دوم: کیفیت کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌ها از طریق کاهش در هزینه‌های نمایندگی، تأثیر معکوس دارد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد و از حیث روش، پژوهشی توصیفی از نوع همبستگی و پس‌رویدادی (نیمه تجربی) است که طی آن

پژوهشگر یافته‌های میدانی و کتابخانه‌ای را گردآوری نموده (دلاور، ۱۳۹۵) و از روش تحلیل داده‌های ترکیبی استفاده می‌نماید. تحقیق حاضر به دنبال کشف علت یک یا چند پدیده نیست، بلکه قصد آن را دارد که رابطه بین دو متغیر را با جمع‌آوری داده‌های مربوط توصیف نماید. در این پژوهش برای جمع‌آوری مبانی نظری و ادبیات پژوهش از منابع کتابخانه‌ای و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به همراه نرم‌افزار ره‌آورد نوین استفاده شده است. در پژوهش حاضر داده‌های جمع‌آوری‌شده از طریق نرم‌افزار اکسل طبقه‌بندی شده و برای تجزیه و تحلیل‌های آماری از رگرسیون خطی چندگانه با روش حداقل مربعات^۷ (LS) استفاده شده است.

جامعه آماری این پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۵ است؛ بنابراین از نظر افق زمانی طولی محسوب می‌شود. در این پژوهش، برای نمونه‌گیری از روش حذف سامانمند استفاده گردیده و حجم نمونه برابر با تعداد شرکت‌های موجود در جامعه آماری خواهد بود که دارای شرایط زیر باشند:

- قبل از سال ۱۳۸۹ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته‌شده و تا سال ۱۳۹۵ در بورس فعالیت داشته باشند.
- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آنها منتهی به پایان اسفندماه باشد و در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۵ تغییر سال مالی نداشته باشند.
- جزء بانک‌ها و مؤسسات مالی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، و شرکت‌های هلدینگ، که ساختار گزارشگری جداگانه‌ای دارند، نباشند.
- اطلاعات مدیریتی مورد نیاز آنها (به‌خصوص یادداشت‌های توضیحی صورت‌های مالی و گزارش‌های فعالیت هیئت‌مدیره) در دسترس باشد.

• در بازه زمانی سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۵ معاملات سهام آن به استثنای دوره معمول برای برگزاری مجمع عمومی، متوقف نشده باشد.

پس از اعمال محدودیت‌های فوق تعداد ۹۶ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده است که با توجه به دوره پژوهش (۱۳۸۹-۱۳۹۵)، تعداد ۶۷۲ مشاهده است. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز پژوهش از نرم‌افزار ره‌آورد نوین، گزارش حسابرس مستقل و گزارش هیئت‌مدیره استفاده شده است.

متغیرهای تحقیق و شیوه اندازه‌گیری آنها متغیر وابسته

برای اندازه‌گیری مدیریت سود به عنوان متغیر وابسته تحقیق از معیار اقلام تعهدی اختیاری استفاده خواهد شد که مدیریت می‌تواند آنها را کنترل نماید، آنها را به تأخیر انداخته یا حذف کند و یا ثبت و شناسایی آنها را تسریع نماید (مهرانی و همکاران، ۱۳۸۹). در تحقیق حاضر برای محاسبه این متغیر از الگوی کاسنیک (۱۹۹۹) استفاده خواهد شد که به شرح رابطه ۱ است. به این دلیل از میان الگوهای متنوع اندازه‌گیری مدیریت سود الگوی کاسنیک جهت سنجش مدیریت سود استفاده می‌گردد که بر اساس تحقیق یعقوب‌نژاد و همکاران (۱۳۹۱)، بهترین الگو جهت سنجش مدیریت سود الگوی کاسنیک بوده که با جامعه بورس اوراق بهادار تهران بیشترین سازگاری را دارا است.

$$\frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} = \alpha_0(1/TA_{it-1}) + \alpha_1((\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})/TA_{it-1}) + \alpha_2(PPE_{it}/TA_{it-1}) + \alpha_3(\Delta CFO_{it}/TA_{it-1}) + e_{it} \quad (1)$$

که در آن؛ TAC_{it} ، جمع اقلام تعهدی (سود قبل از اقلام غیرمترقبه منهای جریان‌های نقدی عملیاتی) در سال t برای شرکت i ؛ TA_{it-1} ، جمع دارایی‌ها در ابتدای سال t برای شرکت i ؛ ΔREV_{it} ، تغییرات درآمد طی سال $t-1$ تا t برای شرکت i ؛ ΔREC_{it} ، تغییرات حساب‌ها و اسناد دریافتی طی سال $t-1$ تا t برای شرکت i ؛ PPE_{it} ، ارزش ناخالص اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات در سال t برای شرکت i ؛ ΔCFO_{it} ، تغییرات جریان‌های نقد عملیاتی طی سال $t-1$ تا t برای شرکت i ؛ e_{it} ، مجموع باقیمانده‌های رگرسیون است.

سپس ضرایب برآوردی $\alpha_0, \alpha_1, \alpha_2$ و α_3 جهت محاسبه ارقام تعهدی غیراختیاری در رابطه ۲ استفاده می‌گردند.

$$NDA_{it} = NDAC_{it} / TA_{it-1} = \alpha_0 \times (1 / TA_{it-1}) + \alpha_1 \times ((\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) / TA_{it-1}) + \alpha_2 \times (PPE_{it} / TA_{it-1}) + \alpha_3 \times (\Delta CFO_{it} / TA_{it-1}) \quad (2)$$

سپس ارقام تعهدی اختیاری از طریق رابطه ۳ محاسبه می‌گردد.

$$DA_{it} = (TAC_{it} / TA_{it-1}) - NDA_{it} \quad (3)$$

در آخر از قدر مطلق ارقام تعهدی اختیاری به عنوان شاخصی جهت سنجش مدیریت سود استفاده می‌گردد و از این پس با نماد $|DA|$ نشان داده می‌شود. چنانچه مقدار قدر مطلق ارقام تعهدی اختیاری بیشتر باشد، نشان‌دهنده مدیریت سود بیشتر است و بالعکس.

متغیر مستقل

در تحقیق حاضر جهت سنجش کیفیت کنترل‌های داخلی به عنوان متغیر مستقل به پیروی از پژوهش‌های (جاوید و همکاران، ۱۳۹۴؛ حاجیها و محمدحسین نژاد، ۱۳۹۴) از نقاط ضعف بااهمیت کنترل‌های داخلی (ICW) استفاده می‌گردد که از گزارش حسابرسان مستقل به دست می‌آید. با توجه به اینکه در گزارش حسابرسی تنها نقاط ضعف بااهمیت کنترل‌های داخلی شرکت به عنوان بند شرط ارائه می‌گردد و از ارائه همه نقاط ضعف که حسابرس قبلاً در نامه مدیریت به آنها پرداخته است پرهیز می‌گردد. در تحقیق حاضر همه بندهای شرط مربوط به ضعف‌های کنترل‌های داخلی به عنوان نقاط ضعف بااهمیت کنترل‌های داخلی در نظر گرفته شده است. بدین صورت که اگر شرکت حداقل یک ضعف در سیستم کنترل داخلی داشته باشد عدد ۱ و در غیر این صورت عدد ۰ در نظر گرفته می‌شود.

متغیر تعدیل کننده

در تحقیق حاضر هزینه‌های نمایندگی به عنوان متغیر تعدیل کننده از طریق تعامل بین فرصت‌های رشد و جریان‌های نقد آزاد اندازه‌گیری می‌گردد. برای محاسبه جریان نقد آزاد از الگوی لن و پولسن (۱۹۸۹) استفاده خواهد شد که بر اساس این الگو، جریان‌های

نقد آزاد از سود عملیاتی قبل از استهلاک و به کسر مجموع مالیات‌ها، به اضافه هزینه بهره و سود تقسیمی پرداختی به دست می‌آید و با تقسیم بر مجموع دارایی‌ها استاندارد می‌گردد و از طریق رابطه (۴) محاسبه می‌گردد. در تحقیق حاضر متغیر جریان نقد آزاد با نماد FCF نشان داده می‌شود.

$$FCF = (INC - TAX - INTEXP - PSDIV - CSDIV) / ASSET \quad (۴)$$

که در آن؛ FCF، جریان‌های نقد آزاد؛ INC، سود عملیاتی قبل از کسر هزینه استهلاک؛ TAX، مالیات بر درآمد؛ INTEXP، هزینه بهره؛ PSDIV، سود پرداختی به سهامداران ممتاز؛ CSDIV، سود پرداختی به سهامداران عادی؛ و ASSET، جمع ارزش دفتری دارایی‌ها است.

همچنین برای اندازه‌گیری فرصت‌های رشد از شاخص کیوتوبین (الگوی ساده) استفاده گردیده که از تقسیم ارزش بازار به ارزش دفتری دارایی‌های شرکت به دست آمده و بر اساس رابطه ۵ محاسبه می‌گردد:

$$Q_s = \frac{VOCSILOY + EMVOPSILOY + BVLTILLOY + BVCLILO Y}{BVTALLOY} \quad (۵)$$

که در آن: VOCSILOY، ارزش بازار سهام عادی در پایان سال؛ EMVOPSILOY، ارزش بازار سهام ممتاز در پایان سال؛ BVLTILLOY، ارزش دفتری بدهی‌های بلندمدت در پایان سال؛ BVCLILO Y، ارزش دفتری بدهی‌های جاری در پایان سال؛ و BVTALLOY، ارزش دفتری کل دارایی‌ها در پایان سال است.

همان‌طور که پیش‌ازین ذکر گردید، در پژوهش حاضر هزینه‌های نمایندگی تابعی از تعامل بین شاخص کیوتوبین (نماینده فرصت‌های رشد) و جریان‌های نقد آزاد در نظر گرفته شده و به شرح رابطه محاسبه می‌گردد. بالاتر بودن نتیجه رابطه (۶) بیانگر هزینه‌های نمایندگی بالا و پایین‌تر بودن آن بیانگر هزینه‌های نمایندگی پایین است. در تحقیق حاضر متغیر هزینه‌های نمایندگی با نماد AC نشان داده می‌شود.

$$AC = FCF * Q_s \quad (۶)$$

متغیرهای کنترلی

در تحقیق حاضر از شش متغیر کنترلی اندازه شرکت (SIZE)، رشد سود عملیاتی (GROWTH)، اهرم مالی (LEV)، مالکیت نهادی (SHARE1)، درصد اعضای غیرموظف هیئت مدیره (ID) و دوگانگی نقش مدیرعامل (DUAL) استفاده گردیده که به شرح ذیل هستند:

اندازه شرکت: برابر است با لگاریتم طبیعی ارزش دفتری مجموع دارایی‌ها که در پایان سال مالی t محاسبه می‌شود (فاما و فرنچ، ۲۰۰۱؛ افزا و حسن میرزا، ۲۰۱۰). رشد سود عملیاتی: جهت محاسبه رشد سود عملیاتی از تغییرات سود عملیاتی طی سال جاری و سال قبل از آن استفاده می‌گردد. اهرم مالی شرکت: از حاصل تقسیم ارزش دفتری مجموع بدهی‌ها بر ارزش دفتری مجموع دارایی‌ها در پایان سال مالی t محاسبه می‌شود (فاما و فرنچ، ۲۰۰۱؛ افزا و حسن میرزا، ۲۰۱۰). مالکیت نهادی: نشان‌دهنده درصد سهام تحت تملک بزرگ‌ترین سهامداران شرکت است که در اکثر موارد از یادداشت‌های ضمیمه صورت‌های مالی اساسی شرکت‌ها و یا گزارش‌های هیئت مدیره به دست می‌آید (نیکومرام و محمدزاده، ۱۳۸۹). نسبت اعضای غیرموظف هیئت مدیره: به منظور اندازه‌گیری این متغیر، ابتدا تعداد اعضای غیرموظف هیئت مدیره از گزارش‌های هیئت مدیره برای کلیه شرکت‌های موردبررسی جمع‌آوری و سپس به کل تعداد اعضای هیئت مدیره تقسیم شده تا درصد اعضای غیرموظف محاسبه شود (نیکومرام و محمدزاده، ۱۳۸۹). دوگانگی نقش مدیرعامل: یک متغیر مصنوعی است که اگر مدیرعامل، رئیس هیئت مدیره هم باشد برابر با یک و در غیر این صورت برابر صفر است. این شاخص از گزارش هیئت مدیره شرکت‌ها به دست می‌آید (ناظمی و همکاران، ۱۳۹۳).

الگوهای رگرسیونی تحقیق

در تحقیق حاضر به منظور آزمون فرضیه اول مبتنی بر پژوهش بینگ (۲۰۱۶) از رابطه

(۷) استفاده شده است:

(۷)

که در آن؛

$\sum_t YEAR$ یک متغیر کنترلی است که با مقدار یک و صفر نشان داده می‌شود. این متغیر به منظور کنترل اثر تغییرات در طول زمان بر متغیر وابسته انتخاب شده است.

$\sum_j IND$ یک متغیر کنترلی است که با مقدار یک و صفر نشان داده می‌شود. این متغیر به منظور کنترل اثر تغییرات صنایع بر متغیر وابسته انتخاب شده است.

سایر متغیرهای الگوی فوق در رابطه‌های قبل به طور مفصل تشریح گردید.

به منظور آزمون فرضیه دوم مبتنی بر پژوهش **بینگ (۲۰۱۶)** نیز از رابطه ۸ استفاده شده است:

$$|DA|_{it} = \mu_i + \beta_1 ICW_{it} + \beta_2 AC_{it} + \beta_3 ICW * AC_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 GROWTH_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 SHARE1_{it} + \beta_8 ID_{it} + \beta_9 DUAL_{it} + \sum_t YEAR + \sum_j IND + \varepsilon_{it} \quad (8)$$

نتایج آمار توصیفی

برای ارائه یک شمای کلی از ویژگی‌های مهم متغیرهای پژوهش، برخی از مفاهیم آمار توصیفی این متغیرها شامل تعداد مشاهدات، میانگین، میانه، انحراف معیار، ضریب چولگی و ضریب کشیدگی، در جدول شماره ۱ ارائه شده است. همان‌طور که جدول شماره ۱ نشان می‌دهد، متغیر اندازه شرکت (SIZE) و متغیر دوگانگی نقش مدیرعامل (DUAL) به ترتیب دارای بیشترین و کمترین مقدار میانگین و متغیر رشد سود عملیاتی (GROWTH) و متغیر مدیریت سود (DA) به ترتیب دارای بیشترین و کمترین مقدار انحراف معیار هستند. همچنین توجه به عدد میانگین متغیر نقاط ضعف کنترل داخلی شرکت‌ها که برابر ۰/۵۳ است، نشان می‌دهد شرکت‌های نمونه تحقیق در سطح نسبتاً متوسطی دارای نقاط ضعف با اهمیت در کنترل‌های داخلی خود هستند.

آزمون‌های F لیمر، ضریب لاگرانژ و هاسمن^۸

نتایج حاصل از آزمون F لیمر، برای الگوهای فرضیه ۱ و ۲، با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد، دلالت بر معنادار بودن استفاده از روش داده‌های پانل به جای روش داده‌های تلفیقی دارد. همچنین نتایج آزمون هاسمن برای الگوهای فرضیه ۱ و ۲، به دلیل

سطح معناداری بیشتر از ۵ درصد، دلالت بر معنادار بودن استفاده از روش اثرات تصادفی دارد. نتایج آزمون ضریب لاگرانژ بروش پاگان برای الگوهای فرضیه ۱ و ۲ دلالت بر معنادار بودن استفاده از روش اثرات تصادفی به جای استفاده از روش اثرات تجمیعی دارد.

جدول شماره ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد مشاهدات	میانگین	میان	انحراف معیار	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی
مدیریت سود	۶۷۲	۰/۱۱۴	۰/۰۸۷	۰/۱۱۲	۱/۸۹۶	۸/۲۱۸
نقاط ضعف کنترل داخلی	۶۷۲	۰/۵۳۸	۱	۰/۵۲۵	-۰/۱۱۶	۱/۰۱۷
هزینه‌های نمایندگی	۶۷۲	۰/۰۷۶	۰/۰۴۲	۰/۳۴۶	-۴/۶۹۴	۸۴/۱۶
اندازه شرکت	۶۷۲	۱۴/۵۳۴	۱۴/۰۹۶	۱/۶۴۸	۰/۷۸۵	۳/۱۵۵
رشد سود عملیاتی	۶۷۲	۰/۳۸۵	۰/۰۹۴	۳/۶۶۴	۵/۲۶۴	۱۴۰/۵۳۴
ساختار سرمایه	۶۷۲	۰/۵۹۶	۰/۶۳	۰/۲۳۶	۱/۲۸۷	۱۱/۱۳۶
مالکیت نهادی	۶۷۲	۰/۵۶۸	۰/۵۱۹	۰/۱۸۸	۰/۴۳۸	۲/۶۵۹
درصد اعضای غیرموظف هیئت مدیره	۶۷۲	۰/۷۲	۰/۸۲	۰/۱۶۷	-۰/۲۶۶	۲/۸۱۳
دوگانگی نقش مدیرعامل	۶۷۲	۰/۰۴۸	۰	۰/۱۹۶	۴/۸۹۰	۲۴/۹۲۳

عدم خودهمبستگی خطاها و ناهمسانی واریانس

یکی از فروض الگوی رگرسیون خطی این است که کوواریانس بین اجزای اخلاص در طول زمان صفر است. به عبارت دیگر فرض می‌شود که خطاها با یکدیگر همبستگی ندارند. در این پژوهش از آزمون وولدریج^۹ جهت کشف خودهمبستگی استفاده گردیده است. ناهمسانی واریانس به معنای تغییر مقدار واریانس قسمت تصادفی الگو در طول مشاهده نمونه است (محمدزاده و همکاران، ۱۳۸۹). با توجه به اینکه در تحقیق حاضر تعداد مقاطع از دوره زمانی بیشتر است و احتمال ناهمسانی واریانس وجود دارد، جهت اطمینان از عدم وجود ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص از آزمون‌های والد تعدیل شده^{۱۰} و نسبت راستنمایی^{۱۱} استفاده شده است. به دلیل عدم تأیید استفاده از روش اثرات ثابت برای الگوهای فرضیه ۱ و ۲ نیز از آزمون نسبت راستنمایی جهت سنجش ناهمسانی واریانس استفاده گردیده است. نتایج آماره آزمون نسبت راستنمایی برای الگوی

فرضیه ۱ به دلیل سطح معناداری کمتر از ۵ درصد، دلالت بر وجود ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص دارد. همچنین نتایج آماره آزمون وولدریج برای الگوهای فرضیه ۱ و ۲ به دلیل سطح معناداری کمتر از ۵ درصد، حاکی از وجود خودهمبستگی سریالی در الگوها است. بنابراین، با توجه به نتایج به دست آمده جهت رفع ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی در برآورد نهایی الگوها از روش حداقل مربعات تعمیم یافته^{۱۲} استفاده می‌گردد (افلاطونی، ۱۳۹۶).

آزمون فرضیه‌های پژوهش

هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی بر رابطه میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این راستا دو فرضیه تدوین شده و ۹۶ شرکت عضو جامعه بورس اوراق بهادار تهران به عنوان نمونه آماری در طول یک دوره ۷ ساله (۱۳۸۹-۱۳۹۵) مورد بررسی قرار گرفتند. در جدول شماره ۲ نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها قابل مشاهده است.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول حاکی از این است که نقاط ضعف کنترل داخلی به عنوان متغیر مستقل با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد و مثبت بودن مقدار ضریب بتا برای آن، رابطه معنادار و مستقیمی با متغیر مدیریت سود شرکت‌ها دارد. در نتیجه فرضیه اول تحقیق مبنی بر تأثیر معکوس کیفیت کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌ها با اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم حاکی از این است که متغیر تعدیلی اثر هزینه‌های نمایندگی بر نقاط ضعف کنترل داخلی (ICW*AC) به عنوان متغیر تعدیل کننده با توجه به سطح معناداری کمتر از ۵ درصد رابطه معناداری با متغیر مدیریت سود شرکت‌ها در سطح اطمینان ۹۵ درصد دارد که با توجه به مثبت بودن مقدار ضریب بتا برای آن، جهت این رابطه نیز مستقیم است. به عبارتی بهتر طبق نتایج جدول فوق، هزینه‌های نمایندگی رابطه میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌ها را تعدیل می‌نماید. در نتیجه فرضیه دوم تحقیق مبنی بر تأثیر معکوس کیفیت

کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌ها از طریق کاهش در هزینه‌های نمایندگی با اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد.

جدول شماره ۲. نتایج حاصل از تخمین الگوهای فرضیه‌های تحقیق

فرضیه دوم مدیریت سود (DA)		فرضیه اول مدیریت سود (DA)		متغیر وابسته	متغیرهای توضیحی
سطح معناداری	ضریب	سطح معناداری	ضریب		
۰/۰۰۰	۰/۳۵۹	۰/۰۰۰	۰/۰۲۷		نقاط ضعف کنترل داخلی (ICW)
۰/۰۶۱	۰/۰۲۹				هزینه‌های نمایندگی (AC)
۰/۰۰۰	۰/۰۸۹				نقاط ضعف کنترل داخلی در هزینه‌های نمایندگی (ICW*AC)
۰/۱۸۹	-۰/۰۰۴	۰/۹۶۰	-۰/۰۰۰		اندازه شرکت (Size)
۰/۷۰۷	-۰/۰۰۰	۰/۶۰۵	-۰/۰۰۰		رشد سود عملیاتی (Growth)
۰/۰۰۴	۰/۰۷۰	۰/۲۰۰	۰/۰۲۱		ساختار سرمایه (Lev)
۰/۴۹۴	-۰/۰۱۸	۰/۰۷۴	۰/۰۰۵		مالکیت نهادی (SHARE1)
۰/۵۸۸	-۰/۰۱۴	۰/۱۸۴	-۰/۰۲۲		درصد اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره (ID)
۰/۳۲۹	-۰/۰۲۱	۰/۸۷۹	-۰/۰۰۳		دوگانگی نقش مدیرعامل (DUAL)
۰/۰۰۰	۰/۲۵۰	۰/۰۰۰	۰/۲۰۵		عرض از مبدأ
۳۱۷/۱۸۰		۹۷/۲۰۸			آماره خی دو Wald
۰/۰۰۰		۰/۰۰۰			سطح معناداری الگو
کنترل شد		کنترل شد			اثرات سال
کنترل شد		کنترل شد			اثرات صنعت

تحلیل‌های اضافی

در این بخش به منظور استحکام نتایج به دست آمده، مدیریت سود شرکت‌هایی که نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی دارند با مدیریت سود سایر شرکت‌ها از طریق آزمون t مقایسه شده است. نتایج این آزمون در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

همانطور که مشاهده می‌شود با توجه به آماره t به دست آمده در سطح اطمینان ۹۰ درصد، می‌توان گفت مدیریت سود شرکت‌هایی که نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی

دارند، در مقایسه با سایر شرکت‌ها تفاوت معناداری دارد. یعنی شرکت‌هایی که نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی دارند، مدیریت سود بیشتری خواهند داشت.

جدول شماره ۳. مقایسه مدیریت سود شرکت‌های دارای نقاط ضعف کنترل داخلی و بدون نقاط ضعف

متغیر	شرکت‌های دارای نقاط		شرکت‌های بدون نقاط		نتیجه
	ضعف کنترل داخلی	انحراف میانگین	ضعف کنترل داخلی	انحراف میانگین	
مدیریت سود	۰/۱۰۷	۰/۱۰۳	۰/۱۱۸	۰/۱۰۴	۱/۴۰۸
					۰/۰۷۹

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف اساسی پژوهش حاضر بررسی اثر هزینه‌های نمایندگی بر رابطه بین کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هزینه‌های نمایندگی رابطه میان کیفیت کنترل‌های داخلی و مدیریت سود شرکت‌ها را تعدیل می‌نماید. به این معنی که علاوه بر تأثیر معکوس کیفیت کنترل‌های داخلی بر مدیریت سود شرکت‌ها در شرایط عدم وجود هزینه‌های نمایندگی، این ارتباط معکوس در شرایط وجود هزینه‌های نمایندگی تشدید می‌گردد. همچنین تحلیل‌های اضافی جهت استحکام نتایج نشان می‌دهد که مدیریت سود شرکت‌هایی که نقاط ضعف با اهمیت کنترل داخلی دارند، در مقایسه با سایر شرکت‌ها تفاوت معناداری دارد.

تأیید فرضیه اول پژوهش، مطابق با نتایج پژوهش‌های **چان و همکاران (۲۰۰۸)**، **ون راونستین (۲۰۱۳)** و **یینگ (۲۰۱۶)** است. همچنین تأیید فرضیه دوم پژوهش با نتایج تحقیق **یینگ (۲۰۱۶)** مطابق است. به طور کلی تحقیق حاضر ادبیات مربوط به مدیریت سود را گسترش داده و شواهدی را در خصوص پیامدهای کیفیت کنترل‌های داخلی و هزینه‌های نمایندگی بر مدیریت سود ارائه می‌نماید. به طور خاص، نتایج تحقیق تأکید می‌نماید که کیفیت کنترل‌های داخلی، منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی و در نهایت نیل به

اهداف شرکت‌ها در خصوص اثربخشی اقدامات مربوط به نظارت بر فعالیت‌های فرصت‌طلبانه مدیران می‌گردد.

با توجه به نتایج تحقیق برای جلوگیری از بروز رفتارهای فرصت‌طلبانه‌ای مدیریت پیشنهاد می‌شود تا از طریق استقرار نظام کنترل‌های داخلی کارآمد و تفکیک محتوایی مدیریت از مالکیت در راستای تقویت مفهوم پاسخگویی مدیر و حساب‌خواهی سهامداران بر عملکرد مدیر نظارت شود.

یادداشت‌ها

1. Earnings Management
2. Enron
3. Worldcom
4. Sarbanes-Oxley Act
5. Agency costs
6. Internal Control Quality
7. Least Squares
8. Lagrange and Husman Test
9. Wooldridge Test
10. Modified Wald Test
11. Likelihood Ratio Test
12. Generalized Least Squares

منابع

- افلاطونی، عباس. (۱۳۹۶). تحلیل آماری در پژوهش‌های مالی و حسابداری با نرم‌افزار (Stata)، چاپ دوم، تهران: انتشارات ترمه.
- بهارمقدم، مهدی؛ کوهی، علی. (۱۳۸۹). بررسی نوع مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، ۱(۲)، ۷۵-۹۴.
- پوررضا، عاطفه. (۱۳۹۶). تأثیر ضعف کنترل داخلی بر مدیریت سود واقعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی راه دانش.
- تقوی، مهدی؛ جبارزاده کنگرلویی، سعید؛ خدایاریگانه، سعید. (۱۳۸۹). تبیین رابطه هزینه‌های نمایندگی و ارزش شرکت با مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار، ۱(۳)، ۱۳۳-۱۰۹.
- جاوید، داریوش؛ جاوید، محسن؛ عرب‌صالحی، مهدی. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر کیفیت کنترل داخلی بر محافظه‌کاری مشروط در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، حسابداری مالی، ۷(۲۶)، ۱۵۱-۱۲۵.
- حاجیها، زهره؛ محمدحسین نژاد، سهیلا. (۱۳۹۴). عوامل تأثیرگذار بر نقایع ضعف با اهمیت کنترل داخلی، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۷(۲۶)، ۱۳۷-۱۱۹.
- خواجوی، شکرالله؛ فتحه، محمدحسین؛ نجفی، زهرا. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین کیفیت افشای اطلاعات و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، ۵(۱۸)، ۸۹-۶۷.

- دلاور، علی. (۱۳۹۵). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، چاپ چهل و ششم، تهران: انتشارات جوانه رشد.
- سازمان بورس و اوراق بهادار (۱۳۹۱). دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران. ناشر: سازمان بورس اوراق بهادار.
- کرشاهی، بهنام. (۱۳۹۶). تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه نمایندگی، مدیریت سود و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۲۱، ۸۶-۱۰۱.
- محمدزاده، پرویز؛ ممی‌پور، سیاب؛ فشاری، مجید. (۱۳۸۹). کاربرد نرم‌افزار STATA در اقتصادسنجی، چاپ اول، تهران: انتشارات نور علم.
- محمودآبادی، حمید؛ مهدوی، غلامحسین؛ فریدونی، مرضیه. (۱۳۹۲). بررسی تأثیر جریان‌های نقدی آزاد و هزینه‌های نمایندگی بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، ۴(۱۲)، ۱۳۰-۱۱۱.
- مقدم، عبدالکریم؛ قاسمی، منا؛ رزمجویی، پژمان. (۱۳۹۴). تأثیر مدیریت ریسک و کیفیت کنترل‌های داخلی بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، کنفرانس بین‌المللی جهت‌گیری‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری، تبریز، سازمان مدیریت صنعتی نمایندگی آذربایجان شرقی.
- مهرانی، کاوه؛ وافی‌ثانی؛ جلال؛ حلاج، محمد. (۱۳۸۹). رابطه قراردادهای بدهی و اندازه شرکت با محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱۷(۱)، ۹۷-۱۱۲.
- ناظمی، امین؛ ممتازیان، علیرضا؛ صالحی‌نیا، محسن. (۱۳۹۳). رابطه بین سازوکارهای حاکمیت شرکتی و کارایی مدیریت موجودی کالا (مطالعه موردی: شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران)، مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۱(۴۲)، ۱۵۹-۱۸۶.
- نعمتی کشتلی، رضا؛ کلانتری، مجید. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین مدیریت سود مبتنی بر دست‌کاری فعالیت‌های واقعی و هزینه‌های نمایندگی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، سومین کنفرانس ملی حسابداری، مدیریت مالی و سرمایه‌گذاری، گرگان.
- نیکومرام، هاشم؛ محمدزاده‌سالطه، حیدر. (۱۳۸۹). ارائه الگویی برای تبیین ارتباط بین حاکمیت شرکتی و کیفیت سود، حسابداری مدیریت، ۳(۴)، ۵۹-۸۰.
- یعقوب‌نژاد، احمد؛ بنی‌مهد، بهمن؛ شکری، اعظم. (۱۳۹۱). ارائه الگو برای اندازه‌گیری مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، حسابداری مدیریت، ۵(۱۲)، ۱-۱۶.
- Aflaton, A. (1396). *Statistical Analysis in Financial and Accounting Research with Stata*, Second Edition, Tehran: Terme Publishing [In Persian].
- Ashbaugh-Skaife, H., Collins, D.W., Kinney, W.R. (2007). The discovery and reporting of internal control deficiencies prior to SOX-mandated audits. *Journal*

- of Accounting and Economics*, 44(1), 166-192.
- BaharMoghadam, M., Kohi, A. (1389). A survey on the type of earnings management in accepted companies of Tehran Stock Exchange, *Journal of Accounting Knowledge*, 1(2), 75-94 [In Persian].
- Bauer, A.M. (2016). Tax avoidance and the implications of weak internal controls. *Contemporary Accounting Research*, 33(2), 449-486.
- Bosse, D.A., Phillips, R.A. (2016). Agency theory and bounded self-interest. *Academy of Management Review*, 41(2), 276-297.
- Chan, K.C., Farrell, B., Lee, P. (2008). Earnings management of firms reporting material internal control weaknesses under Section 404 of the sarbanes-oxley act. *Journal of Practice & Theory*, 27(2), 161-179.
- Cheng, Q., Lee, J., Shevlin, T. (2015). Internal governance and real earnings management. *The accounting review*, 91(4), 1051-1085.
- Cornett, M.M., Marcus, A.J., Tehranian, H. (2008). Corporate governance and pay-for-performance: The impact of earnings management. *Journal of financial economics*, 87(2), 357-373.
- Delawar, A. (2016). *Research Methods in Psychology and Educational Sciences*, Forty-sixth edition, Tehran: Javane roshd publishing [In Persian].
- Fama, E.F., French, K.R. (2001). Disappearing dividends: Changing firm characteristics or lower propensity to pay? *Journal of Financial Economics*, 60(1), 3-43.
- Gleason, C.A., Pincus, M., Rego, S.O. (2017). Material weaknesses in tax-related internal controls and last chance earnings management. *The Journal of the American Taxation Association*, 39(1), 25-44.
- Hajiah, Z., Mohammad H.N.S. (2015). Issues affecting weaknesses with importance of internal control. *Financial Accounting and Audit Research*, 7(26), 119-137 [In Persian].
- Javid, D., Javid, M., ArabSalehi, M. (2015). Investigating the effect of internal control quality on conditional conservatism in Accepted Companies of Tehran Stock Exchange, *Financial Accounting*, 7(26), 125-151 [In Persian].
- Jensen, M.C., Meckling, W.H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of financial economics*, 3(4), 305-360.
- Jiraporn, P., Miller, G.A., Yoon, S.S., Kim, Y.S. (2008). Is earnings management opportunistic or beneficial? An agency theory perspective. *International Review of Financial Analysis*, 17(3), 622-634.
- KaramShahi, B. (2017). The effect of audit quality on representative costs, profit management and conservatism of accepted companies in Tehran Stock Exchange. *Accounting and Auditing Studies*, 21, 86-101 [In Persian].

- Kasznik, R. (1999). On the association between voluntary disclosure and earnings management. *Journal of Accounting Research*, 37(1), 57-81.
- Khajavi, S., Fateh, M.H., Najafi, Z. (2014). Investigating the relationship between information disclosure quality and agency costs of accepted companies in Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Knowledge*, 5(18), 67-89 [In Persian].
- Lehn, K., Poulsen, A. (1989). Free cash flow and stockholder gains in going private transactions. *Journal of Finance*, 44(3), 771-787.
- Mahmoudabadi, H., Mahdavi, G.H., Fereydouni, M. (2013). Investigating the effect of free cash flows and agency costs on the performance of accepted companies in Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Knowledge*, 4(12), 111-130 [In Persian].
- Mehrani, K., Wafisani, J., Hallaj, M. (2010). The relationship between debt and firm size with conservatism in listed companies of Accepted Companies in Tehran Stock Exchange, *Iranian Accounting and Auditing Review*, 17(1), 97-112 [In Persian].
- Mirza, H.H., Azfa, T. (2010). Ownership structure and cash flows as determinants of corporate dividend policy in Pakistan. *International Business Research*, 3(3), 210-221.
- Moghaddam, A., Ghasemi, M., Razmjouei, P. (2015). The effect of risk management and quality of internal controls on the earnings quality of accepted companies in Tehran Stock Exchange. *International Conference on Modern Orientations in Management, Economics and Accounting*, Tabriz [In Persian].
- Mohammadzadeh, P., Mamipour, S., Shamsari, M. (2010). *Application of Stata in Econometrics*, First edition, Tehran: Noure Elm Publication [In Persian].
- Nazemi, A., Momtazian, A., Salehinia, M. (2014). The relationship between corporate governance mechanisms and inventory management efficiency (Case study: Accepted companies in Tehran Stock Exchange), *Empirical Studies of Financial Accounting*, 11(42), 159-186 [In Persian].
- Nemati, K.R., Kalantari, M. (2014). Investigating the relationship between earnings management based on manipulation of real activities and agency costs in accepted companies of Tehran Stock Exchange. *Third National Conference on Accounting, Financial Management and Investment*, Gorgan [In Persian].
- Nikomaram, H., Mohammad Z.S.H. (2010). Providing a model for explaining the relationship between corporate governance and earnings quality. *Management Accounting*, 3(4), 59-80 [In Persian].
- Pourreza, A. (2017). The Impact of Internal Control weakness on the effective management of profits in Accepted Companies of Tehran Stock Exchange. *Master's Thesis*, Institute of higher education knowledge [In Persian].
- Qiong, Y.Y.W.H.C. (2010). The correlation study on internal control information disclosure quality and agency cost. *Auditing Research*, 1.

- Rashid, A. (2016). Managerial ownership and agency cost: Evidence from Bangladesh. *Journal of Business Ethics*, 137(3), 609-621.
- Roychowdhury, S. (2006). Earnings management through real activities manipulation. *Journal of Accounting and Economics*, 42(3), 335-370.
- Savadjany, H., Allameh H.F. (2011). Nvestigation the effect of dividend policy in creating agency costs in Tehran Stock Exchanges. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 3(6), 410-422.
- Securities and Exchange Organization (2012). *Instructions on the internal controls of publishers in Tehran Stock Exchange and farabourse*, Securities and Exchange Organization [In Persian].
- Taghavi, M., Jabarzadeh K.S., Khodayar, Y.S. (2010). Explaining the relationship between agency costs and company value with earnings management in listed companies of Tehran Stock Exchange. *Financial Engineering and Management of Securities*, 1(3), 109-133 [In Persian].
- Van Ravenstein, J., Georgakopoulos, G., Kalantonis, P., Kaldis, P. (2013). Does audit quality influence the relation between earnings management and internal control weakness in the post-sox period? *International Journal of Sustainable Economies Management (IJSEM)*, 2(2), 70-100.
- Verbruggen, S., Christaens, J., Milis, K. (2008). Earnings management: A literature review. *HUB Research Paper*, 14.
- Weng, T.C., Chi, H.Y., Chen, G.Z. (2015). Internal control weakness and information quality. *Journal of Applied Finance and Banking*, 5(5), 135.
- Yacobnejad, A., Banimahd, B. Shokri, A. (2012). Template presentation for measurement of earnings management in accepted companies of Tehran Stock Exchange. *Management Accounting*, 5(12), 1-16 [In Persian].
- Ying, Y. (2016). Internal control information disclosure quality, agency cost and earnings management—based on the empirical data from 2011 to 2013. *Modern Economy*, 7(1), 64.